

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Tautodailė Lietuvos mokykloje

2012-12-04

ŽURNALAS: TAUTODAILĖSMETRAŠTIS

TEMA: Tautodailė Lietuvoje

AUTORIUS: Dalia Bazarienė, Jurgita Bazarienė

DATA: 2012-12

Tautodailė Lietuvos mokykloje

Dalia Bazarienė, Jurgita Bazarienė

Kiekviena epocha mokyklai iškelia naujas idėjas ir naujus reikalavimus. Mokytojai, būdami kūrėjai, ieško naujų kelių to meto problemoms spręsti.

Bendrujų programų uždaviniai apie darbinį ugdymą sako: ugdyti atsakomybę už savo krašto kultūrą, siekiant plėsti technologijų žinias ir jas kūrybiškai taikyti praktiškoje, naudotis įvairiais informacijos šaltiniais, rasti informacijos apie istorines, kultūrinės tautos amatų ir verslo tradicijas. O vienas iš tikslų – puoselėti vertybines nuostatas ir bendruosius technologinius gebėjimus, būtinus kiekvienam žmogui nuolat kintančioje sociokultūrinėje aplinkoje, gebėti naudotis nesudėtingomis technologijomis, patirti kūrybinę problemų sprendimų paieškos įvairovę ir jų išsprendimo džiaugsmą, išsiugdyti pozityvias nuostatas nuolatinei technologijų kaitai. Visi iškelti darbinio ugdymo uždaviniai yra labai svarbūs mūsų mažos, bet turinčios savitą charakterį, tradicijas ir kultūrą tautos išlikimui.

Mokyklose mokinius mes dažnai raginame siekti aukštesnių poreikių, nesuvokdami, ar yra patenkinti žemesnieji. Saviugda, prasmingas mokymasis yra galimi tik tada, kai mokinio aplinka saugi. Tai tokia aplinka, kai vaikas gali visiškai atvirai išreikšti, ką jis jaučia, galvoja ir ko nori.

Daugelį amžių puoselėta liaudies patirtis pasiekė mus raiškia, tobula, laiko nugludinta menine forma. Nors liaudies kūryba vis labiau praranda savo „prigimtine“ paskirtį, daugelis jos funkcijų tebėra gyvos ir veiksmingos. Viena jų – lavinti jaunąją kartą, ugdyti jautrų, dorą, kūrybingą žmogų.

„Mes turime atsakyti, kas turi būti mokyklos unikalumas. Tapatybės ugdymo vieta yra šeima ir mokykla, ypač mokyklose savo tapatybę įgyjame, sustipriname, tampame patriotais, išmokstame tokių dalykų, kurie vėliau tampa mūsų gebėjimais ir

nuostatomis. Manau, kad mūsų mokyklos unikalumas turi būti tai, kas lietuviška, kas baltiška...“ – tai Prezidentės patarėjos Virginijos Būdienės mintys. (*Kauno diena*, 2012 m. rugsėjo 5 d.).

Tautodailininkai kuria daiktų pasaulį, turintį dvi ypatybes – materialinę ir dvasinę kultūrą. Reikėtų ugdyti tokį tautodailininką, kuris norėtų perduoti patirtį jaunimui. Atkūrus nepriklausomybę, išgyvename naują tautodailininkų kūrybos etapą – lyg iš naujo atveriamas senojo tradicinio meno grožis, įkūnijęs savyje ilgaamžę meninio skonio patirtį ir gyvenimišką žmogaus darbo išmintį. Kartu iškilo tradicinio palikimo išsaugojimo problema. Nuo senų laikų buvo įprasta, kad įvairių amatų meistriškumo paslaptys buvo perduodamos iš tėvų vaikams, iš senelių vaikaičiams. Toks mokymas būdingas ir šiandien.

Pedagoginėje veikloje pastebėjau, kad vaikams ir jaunimui tautodailės darbai labai artimi ir suprantami. Imkime bet kurią sritį – siuvinėjimą, mezgimą ar nėrimą vąšeliu, drožybą ir t. t. Būtina vieno ar kito darbo gaminimą (mokymąsi pagaminti) motyvuoti. Tautodailė yra viena iš mūsų tautos išlikimo garantų, šalia kalbos, papročių ir tradicijų. Jaunoji karta privalo išsaugoti gyvąją kultūrą. Pasaulyje yra daugybė muziejų, saugančių didžiulius tautodailės dirbinių lobius iš praeities. Lietuva gali didžiulius, kad be darbų, esančių muziejuose, turime daugybę žmonių tebekuriančių tradicinius tautodailės dirbinius. Tai – gyvoji tautos kultūra. Mokinių darbų parodos savo miestuose, mokyklose, miestų ir respublikinėse olimpiadose, tarptautinėse mokslinėse konferencijose rodo, kad tradicinio meno kūrimas yra išsaugotas.

Mokykla, kaip ir šeima, yra ta vieta, kur vyksta naujos pamainos mokymo procesas, ugdomi meno verslo kūrimo įgūdžiai. Kas žmogui įdiegiama vaikystėje, pasilieka visam gyvenimui. Manau, kad liaudies menas užvaldo vaikų sielas, todėl jis toks artimas ir suprantamas jiems. Tai etetinio vaikų auklėjimo pagrindas. Jeigu kiekvieno dalyko mokytojas akcentuos, kaip svarbu mums mylėti ir kurti savo tradicinę kultūrą, vaikai tikrai tuo patikės.

Tradicinio meno tęstinumo ir išsaugojimo būtina sąlyga išlieka tokia pati, kaip ir prieš daugybę metų – kūrybiškas tradicijų perėmimas iš kartos į kartą. Dažnai mokykloje susiduriame su priešingu reiškiniu. Mokiniai parneša žinias ir įgūdžius į savo šeimas. Ne kartą pasitaikė atvejų, kai penktokės, išmokusios nerti vąšeliu, prašo nėrimų schemų savo mamoms, nes joms labai patiko iš savo dukrų mokintis ar prisiminti nėrimą. Prieš šv. Velykas mokau vašku marginti margučius ir pasakoju, kaip seniau prieš tokias šventes buvo sutvarkomi namai, kokie ruošiami patiekalai, kas buvo daroma Didžiąją savaitę. Ir tik viską atlikus šeima sėsdavo marginti kiaušinių. Kiaušinių raštuose išrašomi visi norai, svajonės ir linkėjimai. Supažindinus su spalvų ir ornamentų prasmėmis, patariu pabandyti visa tai atlikti savo šeimose. Įdomu tai, kad vaikai pasakoja, jog geriausiai margučius marginti sekėsi tėveliui. Vadinasi, niekas visuomenėje nepakito. Juk senovėje margučius margindavo, o ypač skutinėdavo, vyrai.

Technologijų, anksčiau vadintų darbais, bei dailės mokomosios programos nuolat keitėsi, kartu su buities kultūra. Ar tai buvo daroma sąmoningai, ar bandant dirbti naujoviškai, tačiau programose vis atsirasdavo mūsų kraštui nebūdingų darbų. Kaip antai – makramė (mazgų menas), skiautiniai ir panašiai. Daugelyje mokyklų tai neprigijo, nes tai ne mūsų krašto amatai.

Mokydami tradicinių menų mokykloje, mokytojai atsargiai ir jautriai perteikia technologines žinias, ugdo mokinių kūrybingumą, padeda pažinti tradicinio meno pagrindus, atskleidžia savo sugebėjimų paslaptis, parodo, kaip laikantis tradicijų, galima sukurti kažką naujo.

Mokant jaunąją kartą tradicinių amatų, didžiausią įkvėpimą ir pasitikėjimą suteikia mokytojai tautodailininkai. Mokinius labai žavi, kad jų mokytojų darbai parodose, žurnalų nuotraukose, knygose. Tada ir jie nori to išmokti. Mokyns, kaip ir kiekvienas žmogus, nori būti pastebėtas ir įvertintas. Puikiausias darbo įvertinimas pažymiu neatstoja to, kai kūrinys atrenkamas parodai, įvertinamas pagyrimu ar diplomu.

Technologijų dalyko programos suteikia daug laisvės pasirenkant mokomąją veiklą. Tokia programa patogi patyrusiam mokytojui. Jis vykdydys ją mokydamas gaminti tradicinius meno dirbinius. Tačiau sudėtinga pradedančiajam mokytojui. Todėl neretai mokinių parodose ar olimpiadose matome paveikslų, pagamintų iš makaronų, kruopų ir panašiai. Ir tai įvardijama, kaip naujovė, kūrybiškumas.

Apmąstant technologijų dalyko mokomąją programą, numatoma meno dirbinio kūrimo (mokymo) metodika yra mokinio estetinio auklėjimo bendros sistemos dalis. Mokytojai stengiasi išsaugoti pereinamumą nuo darželio, pradinių iki vyresniųjų klasių. Visada buvo manoma, kad vaikas nuo mažens turi būti pratinamas prie darbo, atsakomybės už savo veiklą, kad pradėtas darbas turi būti būtinai užbaigtas ir turėti savo paskirtį.

Mūsų tautoje niekada niekas nedirbo beprasmių darbų. Gaminys pirmiausiai turėjo paskirtį, o tik po to buvo puošiamas, kad būtų patrauklus ir įdomus. Darbas – ne tik poreikis, bet ir džiaugsmas, nes tik darbas pagimdo grožį, meną ir visa tai, ką žmogus palieka po savęs. Teisingai ir prasmingai elgiasi mokytojai, mokydami vienos ar kitos technologijos, gamindami tradicinius, praktinį pritaikymą turinčius gaminius. Tuo pačiu sužadindami susidomėjimą menine kūryba, neslėpdami gamybos sunkumų, tokių kaip kruopštumas, ilgai trunkantis darbas. Ir parodo, koks gražus bus šis kūrinys – vienintelis toks pasaulyje, nes pagamintas rankomis. Taip iš lėto pažadinamas menininkas ir kūrėjas, pasitikintis savimi – aš galiu. Toks, aiškiai išreikštas polinkis į liaudies kūrybą, tuo produktyviau vystysis, kuo anksčiau būsime menininkas bus šito mokomas.

Daugumoje Lietuvos mokyklų, atkūrus nepriklausomybę, užsibrėžta perduoti jaunajai kartai senuosius tautos papročius, tradicijas, liaudies meną. Šiandien labai svarbu, kad patys mokiniai ne tik kurtų tautodailės dirbinius, bet ir žinotų šio amato istoriją bei pajustų savyje pasitikėjimą sukurti savo rankomis mažąjį meno stebuklą. Kiekvienas jaunojo kūrėjo darbas yra kitoks. Kiekvienos akys į pasaulį žiūri savaip. Savaip suderinamos spalvos siuvinėjant ir pasirenkant raštą, savaip numezgamos pirštinės ir kojinės, išdrožiamas medinis šaukštas ar žaislas. Natūralu, kad mokytojas padeda, pataria, pagrįstai įrodo, kas padaryta ar pasirinkta netinkamai. Ir žinoma, visada suranda už ką pagirti. Labai svarbu, kad vaikai šalia savęs matytų dirbantį ir kuriantį žmogų. Tada nejučiomis ima juo sekti. Sunku apibrėžti mokytojo indėlį į jaunosios kartos mokymą. Atpildas ne visada ateina iš karto ir ne iš visų. Žymi lietuvių pedagogė Gabrielė Petkevičaitė-Bitė yra pasakiusi, jei mokytoją išgirdo bent vienas iš šimto, vadinasi darbas nenuėjo veltui.

Dažnai mokytojo, netgi patyrusio, neišgirsta valdžios įstaigos, mokyklų vadovai. Keistai bandomas įdiegti lyčių lygybės įstatymas technologijų pamokose. Nesusimąstyta apie tokio įstatymo reikalavimus – vienodai mokinti ir berniukus, ir mergaites: medžio ir metalo darbų, elektronikos, siuvinėjimo, mezgimo ir nėrimo, siuvimo bei mitybos. Nesusimąstyta ir apie tai, kad dirbant (mokantis) padalinus klasę mechanškai per pusę, į mišrias grupes, atskirų temų mokymui prarandama pusę laiko. Pusę metų vienas pogrupis mokysis tekstilės ir mitybos, o kitas pogrupis – konstrukcinių medžiagų ir elektronikos. Po pusės metų pogrupiai apsikeičia. Ir mokytojas to paties moko kitą pogrupį. Penktose, šeštose, septintose klasėse technologijų mokymui skiriamos dvi savaitinės pamokos. Per mokslo metus – 72 pamokos. Aštuntose klasėse – viena savaitinė pamoka. Vadinasi, mergaitės (kartu su berniukais) mitybos ir tekstilės darbų mokinsis tik 36 pamokas (aštuntose klasėse – 18). Atitinkamai – berniukai (kartu su mergaitėmis) mokinsis elektronikos, medžio ir metalo darbų. Taip dirbant, mokinius įmanoma tik supažindinti su įvairiomis technologijomis ir truputį pabandyti praktiškai atlikti nedidelius darbus. Kyla klausimas: ar įmanoma vidutiniškai penkiolika mokinių išmokinti megzti per aštuonias pamokas? Nekalbant apie kokio nors konkretaus gaminio pagaminimą. Taip mokant mokinsys ne tik neišmoksta vienos ar kitos technologijos, bet ir nepatiria džiaugsmo – padariau pats: numezgiau šaliką, pirštines, kojines, išsiuvinėjau staltieselę, išdrožiau šaukštą ar lentynelę. Vadinasi, prarandama galutinio rezultato siekiamybė, tuo pačiu ir mokymosi motyvacija. O mokytojas, privalėdamas užimti mokinius, dažnai vykdo beprasme veiklą. Liūdniausia tai, kad kai kuriose mokyklose ir taip trumpas laikas gaištamasis svetimų kultūrų pažinimui (Afrikos tautų, japonų ir kt.). Negalima paneigti, kad kitų kultūrų pažinimas nereikalingas, bet ne mainais į savąją.

Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo pradžioje, ruošiant mokomąsias programas, buvo kalbama, kad mokykla turi jaunimą ruošti šeimai. Mokyti slaugos darbų, ugdyti rūpestingumą ir meilę savo tėvams ir seneliams, neįgaliems žmonėms ir gamtai. Pakalbėta ir pamiršta. Nejau iš tikrųjų pakito ir šeimos samprata?

Mokykloje, mokymo pradžioje, apleliuojame į jutiminę patirtį. Todėl dažniausiai pradėdame nuo meno, nes geras menas visada pasako daug tiesos, be to provokuoja daug mąstyti. Liaudies kūryba – ne tik universali vaikų ugdymo priemonė, bet ir didžioji kultūros vertybė, kurios negali ignoruoti nei vienas gyvas žmogus. Menas iškelia tautos individualybę, formuoja jos sielą, išryškina epochos dvasią. Daugelis manome, kad gyvename naujos didelės kultūros epochos išvakarėse. Pradedame pastebėti, kad nei politika, nei ekonomika negali patenkinti žmogaus begalinių troškimų. Viešasis žmonių gyvenimas darosi atšiauresnis, todėl šviesesnės ir jautresnės asmenybės ieško atgaivos kultūros ir meno srityse. Šiandien jau tikime, kad žmonija pavargs nuo brutalių instinktų diktatūros ir ją apims kultūros vertybių ilgesys.

LITERATŪRA

1. Galaunė P., 1988, *Lietuvių liaudies menas*, Vilnius.
2. Kudirka J., Milius V., Vyšniauskaitė A., 1983, *Valstiečių verslai*, Vilnius.
3. Некрасова М. А., 1985, *Народные мастера. Традиции школы*, Москва.
4. Шевчук Л. В., 1985, *Дети и народное творчество*, Москва.
5. *Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai*, 2003, Vilnius.

